

Reményi Ferenc:

Reményi Ede hegedűművész életrajza

– 4. rész

Reményi berlini hangversenyei (folytatás)

Ily nagyszerű előzmények után feszült figyelemmel várták április 7-re hirdetett önálló hangversenyét, melyen több jeles berlini zenész közreműködött. A műsoron volt: 1. Négyes (F-dúr, 59. mű) Beethoventől. 2. A Hugonotta ábránd (közékvánatra). 3/a Romance Chopin e-moll versenyművéből, 3/b Tempo di Bourré és Double Bachtól, s végül 4. Magyar népdalok. Egy alkalmi tudósító, „Sz. G. - n” aláírással, ki Berlinből április 9-én tárca alakjában beszámolt a „Vasárnapi Ujság”-nak (1862, 16. szám, reprodukálva a Zenészet Lapok II. évfolyam 239. oldalán is) így ír Reményi játékaról: „Az a darab fa, sirt, jajgatott, nevetett kezében, amint ő akarta. A nagy közönség ott ült mint egy régiségtárból kiállított szoborsereg, majd mozgóvá lett, mintha villanyos batást érzett volna, és végre a benyomások hatalma alatt zajos tapsokban és bravókban tört ki. Ez megisméltődött, valahányszor Reményi hallatá magát. A magyar nemzeti dalok ezúttal is megtették hatásukat. A kesergő ábránd, a játszi öröm és szilaj jókedv gyors váltakozással egy képcsoporttá olvadva, átjárta a kőkemény szíveket is.”

A berlini zenede meghívására ápr. 19-én közreműködött Beethoven nagy D-dúr miséjének előadásán a Singakademie-ben, a szólóhegedű szólamát játszván.

Reményi maga is beszámolt berlini élményeiről, nevezetesen az udvari hangversenyéről és előzményeiről egy levélben, melyet április 8-án írt Ábrányi Kornélhoz (megjelent a Zenészet Lapok II. évf. 227. oldalán). E levélben éppúgy megtaláljuk Reményi levélstílusának majdnem összes jellemző vonásait, mint a Liszthez intézettekben, vagy amerikai leveleiben, melyekről összefoglalóan értekezem ezen életrajznak befejező részében: „Reményi mint művész és ember” cím alatt. Benne van játszi humora, bazafias érzülete és lelkesedése a nagy emberek és az összes művészetek iránt. Így pl. midőn Meyerbeerrel az udvari hangverseny előtt nála próbát tart, s a „Hugonotta” ábránd után magyar dalainak kéziratát nyújtja át a mesternek, erről így emlékezik meg: „E pillanatban szívem, lelkem emelkedni kezdett s szívem dobogott, mintha egy válságos percre

készült volna! Oh Petőfi! Oh jó nagy dicső magyar nép! Legyen szép, balbatatlan szellemed most velem – így sóhajtott fel magamban, s elkezdtem imádkozni.” – Midőn pedig Meyerbeer elragadtatását fejezte ki a szép és bősies jellegű dalok felett, Reményi ezt írja: „Én pedig boldog voltam s hálát rebegtem Istenemhez, hogy nemzetem zenéjével fellelkesítettem a világ egyik legnagyobb zeneköltőjét.” A próba után bejárta a várost s megtekintvén remek emléksobrait „szép magyar dalokat énekeltem szívem mélyéből a merev szobroknak, kérvén az Isten, engedje meg, hogy legyenek már egyszer szép áldott hazánkban is oly emléksobrok, magyar kezek által készítve.”

Midőn az udvari hangverseny estélyén a művészek gyülekezési terméből egy klasszikus stílusú lépcsőzeten balad át a királyi terembe, így ábrándozik: „Itt tudnék én begedülni, itt tudnám elpanaszolni bús hangokban hazám s szívem fájdalmait. Minek visznek el innen tovább engemet? Lépjen ki a király e klasszikus lépcsőzetre, én majd lenn állok, játszani fogok, és az itt felállított, elfeledhetetlen győzelmi szobrok a legszebb és leglelkesebb hallgatóságot fogják képezni.”

Játékának hatását szerénységből nem írja le. Azt is más forrásból tudjuk, hogy berlini emlékei közé tartozik Meyerbeer arcképe sajátkezű aláírásával („kéziratával”). Egyik saját leveléből megtudjuk, hogy egy Guarnerius hegedűje már akkor volt. Némely újsághírek szerint (főleg „Zenevilág” 1891. 8. szám.) Reményi németországi körútján sikeresen hangversenyezett Münchenben, Jénában, Weimarban is, és ismét felkereste Hamburgot, de bővebb jelentések e fellépéseiről nincsenek. Május elején érkezett vissza Pestre.

Hazaérkezése után, 1862. május 12-iki keltel levelet intéz Kubinyi Ágostonhoz, a Nemzeti Múzeum igazgatójához, melyben a március 22-én Prágában, az ottani tudósok, bírlapírók és művészek által a tiszteletére adott estélyen neki adományozott, és a Cseh és Magyarország koronáival és címereivel díszített ezüst billikomot a Nemzeti Múzeumnak felajánlja, s megküldi (Zenészet Lapok II. 280. l.). Ő a megtiszteltetést mint a csehek ezidőszerű rokonszenvének megnyilatkozását a magyarok iránt értelmezi, nem pedig mint művészetének elismerését. Szóval véle-

ménye szerint ezen ajándék nem a művésznak, hanem a magyar embernek szól.

Mily gyorsan és alaposan változnak a népek érzelmei egymás iránt! A Bach-korszakban a Magyarországon hatalmaskodó legtöbb „Bach huszár” cseh volt. 1862-ben még Reményi fenti szereplése révén a cseh nemzet testvéri szeretetéről értesülünk. Most, a világháború és összeomlás után, a cseh nemzet ott áll Pozsonynál, Komáromnál és Vác közelében, mint egyike azon „bódítóknak”, kik ezeréves hazánk báromnegyed részét elrabolták! O quae mutatio rerum! (Ó mily változása a dolgoknak!)

Hollósy-Lonovics Kornélia búcsúja a színpadtól

A következő négy hónapot Reményi itthon töltötte. Ez időbe esik Hollósy-Lonovics Kornéliának, a Nemzeti Színház hírneves és közkedveltségű primadonnájának, a „nemzet csalogányának” visszavonulása a színpadtól. 1862. július 29-én lépett fel utólszor, és pedig Melinda szerepében. A tiszaparti jelenet után, midőn az ünnepeelt művésznő a közönség határtalan lelkesedése közt megjelent a színpadon, a fővárosi s színházi művészvilág élén Reményi lépett elő, s a nemzet ajándéka-képp egy értékes emléktárgyat s egy babérkoszorút nyújtott át a művésznak, kit rövid, de mélyen érzett és megható beszéd keretében búcsúztatott el. Néhány órával a színházi búcsúelőadás után egy válogatott művészi kör éjjeli zenével tisztelte meg a művésznőt, és ismét Reményi tolmácsolá beszédes hegedűjén az utolsó Isten hozzádot, ritka melegséggel és magasztos költészettel játszván néhányat azon melanchólikus népdalokból, melyeknek ballatára elszorul a magyar kebel, s úgy szeret sírni fájdalmában. (Zenészet Lapok II. 351/2.) Az ünnepeelt primadonna illetén ünnepeles elbúcsúztatásának eszméje Reményitől indult ki, aki széleskörű ismerettségével s fáradságot nem kímélve a szükséges összeget néhány nap alatt összegyűjtötte (Ábrányi emlékei, 284-287. l.).

Zenés délután Wenckheim Krisztina grófnónél

Ezen művészi intermezzo idejéből megemlítenéd még egy zenés délután, melyet a zene-

művészetet lelkesen pártoló és szép tehetségű fiatal Wenckheim Krisztina grófnő adott Svábgügyi villájában, maga köré gyűjtve a fővárosi művészvilág képviselőit, és néhány női tagját az arisztokráciának. A grófnő Reményivel és Szuborics Manó gordonkaművésszel egy zongorabármast adott elő. Kedélyes társalgás, zene s víg pohárköszöntések között folytak le a délutáni órák, míglen beállott az est, mely teliboldjával, regényes tájképeivel, tiszta, illatos légkörével a legbájosabbak egyike, miről csak költők álmodhatnak. Az egész társaság a gyönyörű park virányain mulatott. Egy szó...egy vágy...s Reményi ott állott vonójával Isten szabad ege alatt, szemben a méla bold sugaraival s a ragyogó szemek bájos tükrével. Szívet emelőleg s meghatóan ábrándozott hegedűjén, s vele együtt az egész társaság, mely alig tudott betelni a varázshangok által előidéztet gyönyörrel (Zenészeti Lapok II. 367. l.). Ez az eset pendant a Degré Alajos által leírt váci dunaparti jelenetbe, s újabb bizonyítéka Reményi költői lelkületének, s a természet szépségei iránti nagy fogékonyságának.

Újabb vidéki műutazások Magyarország északkeleti részén (1862 augusztus-september és november-december)

1862. augusztus 11-én újabb vidéki műutazásra indult Reményi, melyet Magyarországon északkeleti részére terjesztett ki. Fő célja volt az érintendő városokban bemutatni a magyar nemzeti zene kincseit, és hogy népünk egyszerű dalai az eszményítés által mily magas művészi színvonalra emelhetők. Útjában Szuborics Manó kísérte. Első hangversenyét Szolnokon adta augusztus 12-én, s azután sorra látogatott majdnem minden várost. Mindenfelé a legnagyobb kitüntetésekkel és diadalokkal találkozott. Pénz, dicsőség, koszorú csak úgy zápor módjára hullott mindent elbűvölő hegedűjére. Máramaros megyében a sóaknákat meglátogatván, Rónaszéken az u. n. Apafi sóaknákat fényesen kivilágították tiszteletére, s diadalívek, nemzeti zászlók, lakomák, transzparenszek közepette ünnepélyesen megkoszorúzták a művészt. (Zenészeti Lapok II. 399. l.).

Különösen meleg lebetett ünneplése Máramaroszigeten. Erre következtethetünk két levélből, melyek a „Magyarország” s a „Vasárnapi Ujság” hasábjain Várady Gábor, illetve Szathmári Károly tollából jelentek meg, és a Zenészeti Lapok II. 406/7 oldalain is közzétették. E levelekből néhány érdekes mozzanatot emelünk ki. Az egyik levél így kezdődik: „Mi is átéltük a Reményi-mámort, minden örömeivel, fájdalmaival. Hegedűjének varázshangja anynyi örömkönnnyet csalt ki szemünkől, hogy a

sírva vígad a magyar igéje valósággal tetté lön.” És tovább: „Reményi nem mint művész jelent meg városunkban, ő legelőször is jótékony-ságának bőszszaruját öntötte ki a július 7-iki tűzvész által megkárosult szegény polgárainkra, s az épülő református templom javára. Augusztus 28-án adott hangversenye 343 forint tiszta jövedelmet adott az említett kettős célra. Mi tebát először is Reményit az embert, a hü hazafit láttuk, nem csoda, ha művésze annál tisztább, ragyogóbb színben tűnt fel előttünk. Hosszas kérelemre augusztus 31-én saját céljára adott egy második hangversenyt, mely csodálatunkat – ha ugyan ez lehetséges volt – még feljebb fokozta. Az ország ismeri Reményit, tudja, hogy hegedűje immár egy hatalommá vált, mely egyik európai kormány elismerésére sem szorult, mert előtte most egy nemzet, s rövid idő alatt a világ hajlik meg.

Ő a művelt népek szívet közelebb hozza hozzánk. Másik oldala művésze hatalmának, hogy a jótékony-ságot, a művészeti és nemzeti célokat előmozdítja.”

Az első hangversenyt 80 terítékű lakoma követte. Reményi ezt az alkalmat is felhasználta a jótékony-ság céljaira. Előadta a Petőfi szobor érdekében eddig történeteket, mire minden felszólítás nélkül 83 forint gyűlt össze a nemes célra. A két hangverseny közti időt a regényes vidék megszemlélésére használta Reményi. A szlatai Khunigunda Miklós sóbányát a fenyőszálakból rakott máglyák lángjánál szemlélte, a 60 ölnyi mélységből kötél segítségével emelkedvén ki a föld szívére. Lenn a bánya mélyében az óriás betűkkel megvilágított Reményi név tündöklése s a bánya teljes zenekara lepték meg. És a meglepetés nagyszerűen lön viszonzva. A művész megragadá hegedűjét, s előbb a „Szózat”, majd a „Rákóczi-induló” hangjait verték vissza a csillogó boltívek. Soba ennél hatalmasabb „De profundis” nem emelkedett fel az egek urához. Ez volt Reményi legnagyobb-szerű hangversenye. Visk után Husztot látogatta meg, s mindenütt gyűjtött a Rákóczi-induló előadásával. Összesen 8 napot töltött Máramaroszigeten és környékén. A válás nehéz volt mindkét részen. A szigetiek megtanulták becsülni és szeretni úgy a művészt, úgy az embert, valamint a hazafit. Kellemes, szerény modora és minden nyugalmaságot ment fellépése mindenkit megnyert.

Van egy eperjesi levél is (Zenészeti Lapok III. 6. l.), mely szeptember 26-iki kelttel – írja Kubinyi Lajos – beszámol Reményi eperjesi sikereiről, és egy fontos eszmét pendít meg Reményi művészetének különleges jellege kapcsán. Reményi hangversenyeinek, melyeket szeptember 18-19-én tartott meg, műsora ez volt: 1. „Pirata fantázia”, nagy ábránd hegedűre,

szerző Ernst H. W.

2. Magyar népdalok, részben szerző, részben átírta Reményi Ede.

3. Nocturne (Esz dúr) Chopin-tól, hegedűre átírta Reményi Ede.

4. Magyar népdalok

5. Ötös az „Alvajáró”-ból (mindkettőt átírta Reményi Ede)

Ezen számok közé volt iktatva Szuborics két száma (gordonkán), és egy zongoradarab. Kubinyi Reményivel azelőtt 10 évvel, Párizsban ismerkedett meg. Akkori mestere vagy inkább tanácsadója, egy koros olasz művész azt mondta: „A maestro (Reményi) Paganinit követi; Paganinit jól ismerem; ő tanulmányozta a zenészet minden árnyalatát; ő beszélt a madarak nyelvén és szónokolt emberi hangokkal a hegedűn, és meg vagyok győződve, hogy a maestro e téren nagyobb lesz mindenik mostani hegedűvirtuózunknál.”

Az öreg vezénylő szavai – így folytatja Kubinyi – beteltek: Reményi beszél az ő „Carneval”-jában és „Fecské”-jében a madarak nyelvén, és szónokol magyar nyelven a magyar zene számtalan kifejezésével. Szónokol népszerűen, mert a nép is megérteti. Szónokol az eszményített zene nyelvén, mint azt csupán azok érthetik, kik a nyelvet és szívet mélyebben tanulmányozták (ezért az ő Népdalaihoz mindig szeretném oda tenni, hogy „eszményített”). Szónokol az ő „Nagy ballgató magyar”-jaiban oly magasztos hangon, miszerint elmondhatjuk, hogy: „Reményi magyar zenének jövőjét nem csupán elősegíti, de bírja is. Reményi nemcsak virtuóz, hanem zeneszerző is, és eddigi szerzeményei mutatják, hogy éppen ő van hivatva arra, hogy a magyar nép zenéjét eszményítve és kifejlesztve, felfokozza a műzene színvonalára. Ha játékát halljuk, ismét meggyőződünk arról, hogy mily közeli kapcsolatban van a zene a nyelvvel; az egyik kiegészíti a másikat, és ketten alkotnak egy egészet, mely egész a nép sajátos érzelmi világát fejezi ki. Éppen ezért itt az ideje, hogy a magyar akadémia ne szorítkozzék a magyar nyelv egyoldalú művelésére, hanem nyisson egy új osztályt a magyar nemzeti zenének tudományos kutatására és művelésére. Ezen osztályba Reményit kellene meghívni mint a magyar zenenyelv leghatalmasabb szónokát., ki egyszermind hivatott magyar zeneköltő is. Ha Reményi egyszerű létigényeit ki-
elégítenék, mi évenként alig rúgna pár ezer forintra, bizonyos, hogy örömmel szentelné életét ezentúl a magyar zeneköltészetnek. A szervezés első munkái közé tartoznának egy zeneműtár létesítése, melyben minden ezidő-szerint szétszórt valódi magyar zeneművet össze kellene gyűjteni. Most még sok értékes anyagot lehetne összeszerezni. Kubinyi felem-

liti például, hogy Berzeviczy Tivadar volt alispántól 6 eredeti Csermák-féle szerzeményt kapott kezébe; ezek közt vannak verbunkosok, egy nocturne stb., mind több hangszerre írva; e szerzeményeket Reményinek adta át. Néhány évvel azelőtt pedig Bernáth Gázi barátjának birtokán egy egész balmaz Lavottaszerzeményt látott. Megemlíti még, hogy Patay József kezében és emlékében százakra menő eredeti, terjedelmes magyar zeneművek élnek. Ami értékes és eredeti zenemű jelenleg magánkézben van, azt mind a létesítendő zeneműtárban össze kellene gyűjteni. E művek tanulmányozásából indulhatna ki a magyar műzene fejlesztése. Bárba ezen szép és nemes indítványt a Zenészeti Lapok melegen pártolták, mégsem valósult meg, legalábbis akkor nem.

Magához veszi Plotényi Nándort mint tanítványt

E körútjában Reményi Munkácsot is érintvén, ott bemutatott neki Plotényi Nándort, egy tehetséges ifjút, kit vagyontalan szülei képtelenek voltak tovább képeztetni. Reményi felismervén a fiatal zenész tehetségét, őt azonnal magához vette, és elvállalta további zenei kiképzetését. E nagylelkű tette annyira hatott a munkácsi nőkre, hogy 1862. szeptember 28-iki kelettel Reményihez nyílt levelet intéztek (Zenészeti Lapok III. 16. l.), melyben honleányi köszönetüket a nyilvánosság előtt röjék le, és a többi közt így nyilatkoztak: „Vajha azon hatalmasok, kik vagyonuk feleslegét rakásra gyűjtik, kincseik balmazában gyönyörködnek, megtanulnák Öntől, miként kell a hazának ajándékot adni szellemi kincsekben.” Reményi be is váltotta ígéretét, s ettől kezdve atyailag gondoskodott fiatal, akkor alig 19 éves tanítványáról, s intenzív zenei kiképzésben részesítette. Ennek csakhamar maga is hasznát látta, mert ekképp állandó zongorakísérője volt, még pedig olyan, aki mesterének minden intencióját ismerte, és felfogásához teljesen hozzá tudott simulni. Plotényi körülbelül 15 évet töltött Reményi kíséretében, s csak akkor vált meg tőle, midőn megnősült. Erről még lesz szó annak idején.

E körütről megemlítenéd még, hogy Reményi Bánrévéről, hol mint báró Vay Alajos vendége időzött, szeptember 25-én kirándult az aggteleki barlangba, szeptember 26-án ellátogatott Hanwára Tompához, és szeptember 27-én Putnokon adott hangversenyt. November 25-én újabb hazai körútra indult. Mielőtt elindult, egy igen szép és értékes olasz hegedűt ajándékozott a debreceni zenedének. Mindenekelőtt az ő kedvelt Eger városába ment ismét, ahol ő rendszerint a ciszterciták rendházában szállt meg; hálás emlék kötötte őt a rendhez, melynek gimnáziumába járt volt.

A rend is mindig a legnagyobb vendégszeretettel fogadta. Egri működéséről Zsaskousszky Endre egy 1862. december 6-án kelt levelében számol be (Zenészeti Lapok III. 85. l.). Eszerint Reményi Egerben két hangversenyt rendezett, november 30-án és december 2-án. Az első hangverseny műsorát a Pírata ábrándtól eltekintve, csupa magyar zeneművekből alkotta. Köztük volt Lisztnek egy rapszódiaja is, melyet Plotényival együtt adott elő, valamint saját Rákóczi-átirata. A második hangversenyben, mely jótékony célú volt, Mendelssohn hegedűversenyét, saját mazurkáját („quasi fantasia”), az „Alvajáró” ötösét, változatait a „Velencei carneval” felett, és magyar népdal-átiratokat játszott. Közben Plotényi egy önálló zongoraszíndarabot adott elő, és különben a zongorakíséretet is ellátta. A levélíró megjegyzi, hogy a most előadott művek közt több olyan is volt, amelyeket már két évvel azelőtt is hallottak Reményitől. A második hangverseny fénypontját Mendelssohn koncertje képezte, sajnos a művész e remekművet csonkítva adta elő, amennyiben az első részét kibagyta. (Akkoriban Reményi, nem tudni mi okból, mindig csak a második és harmadik részt adta elő.) A magyar dalok előadására nézve megjegyzi, hogy véleménye szerint nem található még egy hegedűművész, ki vele e részben a versenyt kiállaná. A rapszódiaira nézve megjegyzi, hogy a nem éppen háládatos mű alkalmat adott a művész szokatlan mérvű erejét, technikáját, és kitartását kitüntetni. Véleménye a fiatal Plotényi zongorajátékáról az, hogy már most is sok jó tulajdonsággal bír, mely a magasabb kiművelés biztos alapjául szolgálhat.

Egerből Miskolcra, szülővárosába ment művésziünk. Ottani szereplését Szénfy Gusztáv írja le egy december 7-én kelt levelében (Zenészeti Lapok III. 94. l.). Itt Reményi három hangversenyt adott (december 4-én, 6-án és 7-én) a Nemzeti Színházban; mindhárom hangverseny tiszta jövedelmének felét jótékony célokra ajánlva fel. Szénfy Reményi játékát így jellemzi: „Már tisztelet, becsület, én is hallottam néhány virtuózt játszani, de azazal a passióval, mint Reményi, ki mindenkit magával ragad, még sobasem hallottam. Ez a passio oly sajátos Reményinek, amelyet csodálni kell, s amellyel felette ritkán találkozhatni az annyira elgépiesedett művészi világban. Különösen kiemelendő Reményiben a magyar népdalok előadását illetőleg, hogy mennyire képes ő felfogni azok kiváló jellemét, délcég bőségségét. Midőn az „Ezt a kerek erdő járóm én” népdalt játssza, nekem úgy rémlett, mintha egy kis király lépegetett volna el betyárként előttem. Vagy midőn magánkörben, hol Bach néhány művét hallám tőle remekül elő-

adni, előadta az „Attila”, „Lebel”, „Árpád” féle magyar népdalt, én valóságos magyar buszárt, száguldó paripán, villogó karddal láttam magam előtt. Most láthatja, hallhatja mindenki, gyakorlatilag, hogy milyen irtózatosságot csinálnak a cigányok zenéjükből. Mert nem él most Petőfi, hogy a Te varázs szellemi énekeiden fellelkesülve, Téged hozzád méltóan dicsőíthetne. Ó Reád ismert volna, hogy te magyar virtuóz vagy. Hogy ezen körútján még más városokat is érintett volna Reményi, arról nincs hír.

1863. hangversenykörút Olaszországban

Az 1863. év egy részét egy nagy hangversenykörút tölti be, melynek folyamán Reményi beutazta Észak-Olaszországot. Február 10-én indult el Plotényivel. Velence után Páduába érven, ott oly meleg fogadtatásban részesült, főleg az ott tartózkodó magyarok részéről, hogy szándéka ellenére több napot töltött ott. Két zsúfoltan látogatott hangversenyt adott az ottani Teatro Sociale-ban. Taps és egyéb kiténtetés nem hiányzott. Velencében, bár az ott lakó magyarok kiváló vendégszeretettel látták, hangversenyt ezúttal nem tartott. Ezután Milánóban március 1-én lépett fel a „Scala” színházban. A lapok külön tárcacikkben ismertették egyéniségét. E hangverseny előtt Belgio-Joso hercegnél játszott egy fényes estélyen, a legmagasabb körök előtt. Akkoriban Helfi Ignác bazánkfia, kiváló hírlapíró és az akkor száműzetésben már Olaszországban élő Kossuth Lajos megbírt barátja, lelkes híve és munkatársa Milánóban élt, és a magyar ügy propogálására egy „Allianze” című lapot szerkesztett. Helfi Reményi tiszteletére szintén fényes estélyt rendezett, melyre a milánói sajtó képviselői hivatalosak voltak. Reményi nagy tetszés mellett játszott, s különösen magyar darabjaival nagy lelkesedést keltett. A „Scala” színházban még egy hangversenyt adott, és a „Carcano” színházban is fellépett egyszer, mindenkor zsúfolt ház előtt. Milánóból Torinóba ment; ottan először ama fényes hangversenyben lépett fel, melyet a torinói előkelő hölgyek rendeztek a lengyelek javára. Reményit itt is lelkesedéssel fogadták. A torinói lapok dicséretekkel halmozták el, szintúgy, mint a milánóiak. Torinóban Reményi súlyosan megbetegedett, s csak majdnem három hét múlva épült fel. A következő város Genova volt. Ott április 27-én Velle művésszel egyetemben hangversenyt adott a Carlo Felice színházban, mely ez alkalommal zsúfolásig megtelt. Különösen „Hugenotta” ábrándjával, magával ragadta a lelkesült közönséget. Genovai hosszas időzéséről, mely művészi eseményekben és benyomásokban rendkívül gazdag, alább közölt olaszországi leveleiből fogunk többet megtudni. Később Modenában hangversenyezett, szintén kiváló sikerrel. A lelke-

sedés általános volt és a leghízelgőbb kitüntésekben részesült. Május végén Pármában lépett fel; e köztudomásúlag felette szigorú ítéletű városban szintén lelkesedésbe hozta a közönséget. Még Ravennát érinté, s aztán még egyszer Milánót, ahol még két hangversenyt adott. Laura Rossi, a milánói conservatorium igazgatója felszólítá, hogy Beethoven híres és szerfelett nehéz „Posthumus” vonós-négyesét adja elő. Ezen előadásra a conservatorium hegedűsei mind meg voltak hívva. Ugyancsak Milánóban, június 15-én, a zene-de vizsgáján megjelenvén, ünnepélyesen és kitüntetőleg fogadtatott. A beállott forróság miatt körútját nem folytathatta, de már akkor terube volt véve, hogy a jövő őszi beálltával, körútját kiterjeszti Közép- és Dél-Olaszországra, valamint Nizzára is. Az olasz lapok általában nagy elismeréssel és magasztalással írtak Reményinek nemcsak játékáról, de egyéniségéről, és jótékonyágáról is, mellyel Itáliában éppúgy bozzájárult emberbaráti célok gyámolításához, mint hazájában.

Így például a pármái „Patriota” című lap a következő esetet említette meg: Egy délután a pármái vak zenészek szokás szerint a „Posta”-hoz címzett fogadóban egybegyűltek, és zenélni kezdtek, midőn egy ajtón egy úr lépett ki hallgatásukra. Ez Reményi volt, ki az első darabot végighallgatván, az egyik vak zenész kezéből kivette a hegedűt, és általánosan ismert művészetével játszani kezdett rajta. A vendégek a hegedűszóra mind kijöttek a szobákból, és a híres magyar játéka feletti elragadtatásukat tapssal fejezték ki. Ekkor Reményi fogott egy tányért, és körülbordozta a hallgatók közt. Frissében jó csomó pénz jött össze, mit Reményi a vak zenészeknek adott át. Reményi jó szívének ilyen impulzív megnyilatkozásaival már többször találkozunk Magyarországon, és találkozni fogunk még Amerikában is.

E nagy körútról, mellyel saját hírnevét és a magyar művészet elismerését egy új országra terjesztette ki, csak július 6-án érkezett vissza Budapestre. Hazautazás közben is talált alkalmat a jótékonyág gyakorlására. Csáktornyan arra kérték fel, hogy az éppen akkor leégett Szauzskovec helység kárvallottai számára hangversenyt rendezzen. Reményi azonnal késznek nyilatkozott, és a rögtönzött hangverseny eredménye 163 forint volt, mely összeg másnap a leégettek közt kiosztott. Jellemzi továbbá Reményi nemes szívét egy nyilvános elismerés, melyet még Milánóból, június 10-én küldött meg a hazai lapoknak, közzététel végett. Ebben Reményi nyilvánosságra hozza, hogy a Pesten élő Brandl Károly nevű magyar hegedűkészítő oly kiváló az ő szakmájában,

hogy kitűnt volna még Cremonában is, ha a 18. század elején élt volna. Reményi Magyarországra érkezve, megismerkedett Brandl-lal, s meggyőződően kiváló képességeiről, 1862 augusztus havában vett tőle egy hegedűt, melyet Brandl sajátkezűleg a híres Antonio Stradivarius cremonai hegedűkészítő mintája szerint készített el. Brandl becsületesen megmondá, hogy kezdetben durva hangja lesz, de pár hónap múlva meg fog javulni, s idővel épp olyan jó lesz, mint Reményi kitűnő Guarnerie del Gesu hegedűje, melyet Londonban 2100 pengő forintért vett, s mindig kedvenc hegedűje volt. Brandl állítása beteljesedett. A hegedű hangja egyre erősebb lett, és jelenleg (1863 június) épp olyan csengő, tiszta és édesded, mint a Guarneriusé. Reményi Itáliában minden hangversenyén a Brandl-féle hegedűn játszott, s a zenészek bámulva kérdezték, hol szerezte ezt a csodálatos Stradivarius hegedűt? Alig akarták elbinni, hogy a hegedű nem Cremonában, hanem Budapesten készült, és nem 150 éves, hanem csak egy éves. Mindezt Reményi hazafias büszkeséggel hirdette Olaszországban. Így végzi elismerését: „Íme fogadja Brandl Károly művész-barátom jobbot és nyilvános hálámat, és egyszersmind arra kérem őt, hogy készítsen mentől több ilyen csudahagedűt, és legyen meggyőződve, hogy valamint kedvenc Guarnerius hegedűimtől, úgy az övétől sem akarok többé az életben megválni.”

Reményi 5 havi olaszországi műutazásának művész-élményeiről és benyomásairól maga számolt be a nyilvánosság előtt, ismét levélformában. Ezek „Reményi Ede olaszországi levelei” címen, Ábrányi Kornélhoz intézve, a Zenészet Lapok III. évfolyamának 38. 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 49. és 50. számában, folytatásuk pedig a IV. évf. (1863-64) 4. és 12. oldalán jelentek meg, azonban csonkán maradtak, mert az utolsó, 5. levéllel a magának kitűzött, túl terjedelmes tárgyat ki nem merítette. Bővebb ismertetésük mindenképpen megokolt, mert e levelek éles világot vetnek Reményi művész mivoltára. Még pregnansabban mint eddigi leveleiből, kitűnik az, hogy Reményi igazi és nagyszabású művészember volt, vagyis olyan, aki az összes művészeteket mint egy szerves egészet fogta fel, melynek a zene csak egyik része. Ennek megfelelőleg, e levelekben nemcsak Itália zenei viszonyairól, hanem a többi művészetek ottani álláspontjáról is szó van. Reményi saját szerepléséről csak úgy melleleg szól. A művészi exaltatio, melyet Itáliának különösen renaissancekori műemlékei benne keltenek, lelkesítőleg hat az olvasóra is. Érezzük, mi jól érezte itt magát Reményi, hol művészi remek-

művek folyvást új és új ingereket keltettek benne, melyek saját művészetének gyakorlására is impulzív módon hatottak. Éles szemmel kíséri a jelenkor művészi fejleményeit is. Első levele Ferrarából, 1863. június hóban kelt. Mottóját Petrarcatól kölcsönzi: „E naufragar mi 'è dolce in questo mare”, mivel találóan jellemzi a boldogságot, mely őt a művészetek eme hazájában eltölti. Közel négy hónapja van Olaszországban. Velence, Pádvia, Vicenza, Milano, Torino, Alessandria, Genova, Parma, Piacenza, Reggio, Bologna és Ferrara – ezek voltak a városok, melyeket eddig bejárt. A magyarság hírnevét mindenütt terjesztette, s hazánknek erejéhez mérten barátokat szerzett. Sok dicsőt és szépet tapasztalt. Most csak egynébány dolgot emel ki, mert szándéka az, hogy összes olaszthoni tapasztalatait könyvben adja ki. Ezt a tervét éppoly kevésbé hajította végre, mint az élete vége felé megfogalmazott azon tervét, hogy vázlatos, és az egész világ ismeretére kiterjedő tapasztalatait egy nagyszabású műben foglalja össze. Hánytatott élete, küzdelme a mindennapi életért soba annyi contemplációra (elmélkedésre) időt nem hagyott, amennyi az ilyen mű megírásához szükséges.

Itália a szépművészetek minden ágában ragyogó géniusokat mutathat fel. Zeneköltőinek majdnem beláthatatlan sorából csak Palestrina, Cimarosa, Zingarelli Leo, Guido d'Arezzo, Padre Martini (Mozart mestere), Pergolese, Jomelli, Durante, Allegri, Cherubini, Marcello, Bellini, Rossini, Donizetti neveit említi fel. Hogy mily termékenyek voltak e szerzők, és hogy mily gazdag művészi kincsesbányát képeznek műveik, arról fogalmat nyújt az adat, mely szerint csak a bolgnoi könyvtárban több mint 23.000 miséskönyv nagyságú, pompásan bekötött zenemű létezik, a pármaiban 15.000, a modenaiban pedig 13.000 kötet. Mennyi lehet Rómában? Leírását a képzőművészetekkel kezdi, s csak a „Juppiter Tonans”-okat fogja említeni. Nagy építések: Michelangelo (a római Szent Péter kupolája). Vicenza nagy építészete volt Palladio. Fő művei: Teatro Olimpico és a régi városháza, a Palazzo della Regione rozszant épületére épített, szeniális „Camiccia di Palladio”, melynek keletkezési történetét részletesen elbeszéli. Elsősorban ugyan az olasz zenéről, zeneköltőkről és zenetudósokról akar szólni, de mivel úgy véli, hogy a művészet bármilyen ágának tisztességes kivételéhez általános műveltség, és főleg a szépzészet tanulmányozása elkerülhetetlenül szükséges, azért nem találja helyén kívüli dolognak, a Zenészet Lapokban a szépművészetekről értekezni. Helyzete mint művészé, kiváltságos volt; rajta volt, hogy a művészetek és műipari ágak megértéséhez nemcsak a ma-

ga laikus esze után induljon, hanem hogy bejusson oly emberek társaságába, kik mindezeket alaposabban értik. Ezen kitűnő szakemberek irányításával a szépművészeteket forrásuknál tanulmányozhatta. Rövid áttekintést nyújt ezután az ókori klasszikus művészetéről, és annak felújításáról: a renaissance-ról, mely Dantével kezdődik. Kitér Itália természeti szépségeire is. Elsőben Genovát említi, melynek égbajlata különösen áprilisban és májusban az elképzelhető legkellemesebb. Ő éppen ezen évszakban, közel egy hónapot töltött ott. Genova a virágok, keleti növények, márványpaloták és művészi kertek városa. Elmeséli, hogy a Palazzo Doria egyik kapu-kopogatóját, mely Benvenuto Cellininek egyik remekműve, egy angol utazó, mert Doria herceg nem akarta neki eladni, ellopatta. Ezt Reményi felhasználja a kontinensen utazó angol típusának jellemzésére.

Benső viszonyba lépett Angelo Marianival, a Carlo Felice színház karnagyával, ki kiváló zenész, komponista és dirigens; fiatal-sága dacára már elismert tekintély Olaszországban. Reményi megismertette Marianival nemzeti zenénket, melyet eredetisége és szépsége miatt nagyon megkedvelt. Reményi Mariani közreműködésével három hangversenyt adott a színházban, amire nagyon büszke, lévén Genova Paganini szülővárosa. Legérdekesebb genovai élménye az, hogy második hangversenye után a sindaco (polgármester) meghívta a városbázára, hol felnyitották azt a faliszekrényt, melyben Paganininek híres Guarnerius begedűje van elhelyezve; a pecséteket feltörték és átadták emlékül Reményinek; azután felszólították Reményit, hogy vegye kezébe a híres begedűt. Ez nagy kitüntetés számba megy. (Felemlítem, hogy mikor 1908-ban magam is Genovában jártam, és ott megtekintettem Paganini begedűjét, a városi szolga spontán felemlítette, hogy Reményi volt az utolsó művész, kit e kitüntetésbe részesítettek.) A második levél Pármából, szintén júniusi kelettel van írva. Bevezetesképp Firenzéről ír, nevezetesen az ott mutatkozó zenei irányról, mely sokat ígér. Valóságos újjászületésről van szó, mert a zeneköltészet Mozart óta nagyon hanyatlott Itáliában, és más országok, főleg Németország, túlszárnyalták. Firenzében egy „Boccherini”-négyes társaság alakult két éve, és már több mint 1600 tagja van az országban. Évenként 10 nyilvános klasszikus négyes-előadást tartanak, s hazai új négyesek szerzésére díjakat tűznek ki. Más olasz városokban is alakultak ilyen négyes társaságok, melyek öszszekötésben működnek a filharmonikusokkal. Így a zeneművelés Itáliában új virágzásnak in-

dult. Reményinek ez alkalmat ad kitérni a magyar zenei viszonyokra, melyek igen alacsony színvonalon állnak. Rendkívül sok a naturalista nálunk, de a képzett zenész kevés. Pedig a magyar nemzeti zene nagyszerű anyaga volna a kiművelésre. Egyetlen művészi intézetünk a Nemzeti Színház, de az is tesped, mert nincs kapcsolatban egy nagyszabású conservatóriummal, hol drámai és zenei téren új erőket képeznének ki, és a zenét rendszeresen, tudományosan művelnék. Majd az olaszországi színházi viszonyokról szól. Minden kis városnak van olykor több színháza; erre sok pénzt fordítanak. Ismerteti a stagione-rendszert, ír az olasz színházi közönség viselkedéséről, a nagy lármáról, ami az operaelőadásokon csak akkor szünetel, ha egy kedvelt részlet következik. Ezért szorongó érzet fogta el, mikor a milánói Scala színházban fellépett. Azonban csendben hallgatták meg, mert kíváncsiak voltak rá, és nem fűtyülték ki, mert nem ejtett gixert.

Harmadik levelét Milánóból küldi július hónapban. Ebben az olasz nép zenei hajlamát jellemzi, és a színházi viszonyokról ír. Az olasz általában éneklő nemzet, neki mindenelőtt szívéhez szóló dallam kell. A bonyolult hangszerelést nem szereti. Egyik olasz zenész barátja már Donizetti „Lucia”-jának hangszerelését is túlzottnak vélte. Mit szólna ő a „Lobengrin”-hez, vagy a „Bűvös vadász”-hoz? Ez az előszeretett művészi tökélyre vitte az énekelőadást. Azonban a Wagnertől kiinduló új irány már itt is érezteti hatását. Verdi két utolsó dalműve: „Ballo in maschera” és a „Forza del destino” már sok érdekest mutat a harmónia, a hangszerelés, hangszínezés és kidolgozás tekintetében. Verdi zsenijétől még sokat várhatni, különösen mert már vagyonos, és nem kénytelen sokat írni. Rossini is óriási újítást tett „Tell Vilmos”-ával. Nemrég Milánóban egy zenekar nagy tetszéssel adta elő a „Lobengrin” harmadik felvonásának epitálamiáját (nász-zene). Az olasz színházi zenekarok igen nagyok. Ha jó a karnagy, szép előadásokat lehet hallani. A műtánc bagyományos módon műveltetik; minden nagyobb színháznak megvan a maga táncára és balettiskolája. Ízléstelen szokás azonban, hogy a balettet betoldják az operák utolsó felvonása elé; hangulat, illúzió elvész ekképp. Szól még a színházak magas fejlettségű berendezéséről. Mily szegényes ellenben a mi Nemzeti Színházunk! De csak iparkodjunk, vasakarattal elérhetjük a külföldet.

Negyedik levelében Reményi párbuzamot állít fel a festészet és a zene fejlődésében, és rámutat arra, hogy e fejlődés szerves és folyamatos; gyökerével visszanyúlik a múltba. Nincs ember, aki elmondhatná: ezt én te-

remtém a semmiből. Az alkotó művész csak átveszi elődei tudását, s ha igazi tehetség, továbbfejleszti. Eleinte a művészet merev, dogmatikus formákban mozgott, csak lassanként szabadulva fel béklyóiból érte el a renaissance alatt a kifejezés szabadságát, tökélyét. Reményi ezt a festészet terén a még bizánci stílusban festő Andrea Rico-tól Leonardo da Vinci, Michelangelo és Raffaello triumvirátusáig mutatja ki, amint ezt különösen a firenzei Degli Uffizi galériában követheti fokról fokra. A zenében pedig a Gregoriánus ének mint a bizánci Szent András féle cantica alkalmazása jelzi az első fokot, a merev, monoton formáságot, mely talán az ógörög zene egyetlen s csekély maradványa. Mert hibetetlennek véli, hogy a régi görögök, kik a művészet minden ágát tökélyig fejlesztették, éppen a zenében csak a primitív fokot érték volna el. Guido di Arezzo a 11. században tökéletesítette ugyan a skálát, de a Gregoriánus ének maradt. Luther tette az első lépést az egyéni kifejezés felé, fejlesztvén a chorálokat. De utána a protestáns egyházi zene dogmatikusan megmerevedett. Ellenben a katolikus Palestrina volt az, aki a Gregoriánus éneket egyszerre nagy lépéssel előre vitte (16. század). Ugyanakkor, mikor a festészet már hanyatlott, a zene hatalmas fejlődésnek indult. Monteverdi a zene Giotto-ja; ő a hetes hangzat használata által megadta a zenének azt a kifejezést, mely által létrejött a zenedráma. E korszaktól kezdve a zene gyorsan és szabadon fejlődött. A 18. században az olasz zenének már ilyen korifeusai vannak: Marcello, Scarlatti, Porpora, Pergolese, Cimarosa, a német zenének pedig Händel, Bach, Gluck, Haydn, Mozart, Beethoven. És a zene most is, a 19. században folyvást balad, főleg a poliphonia terén s nem lehet még sejteni sem, hogy mikor éri el a fejlődés netovábbját. (Mily prófétikusan látta Reményi a zenefejlődés korlátatlanságát! Pedig ő még nem ismerte Strauss Richárdot, Debussyt, Rachmaninoffot, Sibelius, Bartókot, Kodályt, stb.)

Az 5. levélben azzal a kérdéssel foglalkozik Reményi, mikor nemzeti jellegű valamely művészet, és mikor, miképp változik át általános, minden nemzetbeli művelt ember által érzékelhető formákká? Akképp, ha eszményítvén a nemzetit, azt párosítani tudja a szépsézet általános törvényeivel. Ezt a fejlődést mutatja például a görög szobrászat. Más szóval, ha a művész a nemzeti jellegnek általános és tökéletes emberi kifejezést tud adni, akkor az az egész emberiség sajátjává lesz. Ez áll a zenére nézve is. Így a 18. század nagy olasz zeneirői mind az akkori olasz népdalból indultak ki. Scarlatti műveiben a nápolyi, Pergolese szerzeményei-

ben a szicíliai, Marcellónál a velencei népdal jelenik meg olyképp, hogy a rövid népdallambeli elemek tágabb műformákat öltenek. Itt a népzene műzenévé válik, de megtartja nemzeti voltát, s népies marad, olyannyira, hogy Cimarosa, Donizetti, Rossini, Bellini stb. operái a mai népzénet alkotják, a nép száján hangzanak. A költészet terén hasonló jelenség Petőfi és Burns, kik a népdalból indultak ki, s azt művészi magaslatra emelték. A népies költészet tehát alkalmas kiindulási pont; magában hordja a művészi szépség minden csíráját. A 18. századba a zene igazi bazája Itália volt. Így például Mozart Bolognában, Padre Martinótól tanulta a zeneszerzést. Ezért az ő operáin is megérzik az akkori olasz dalmódor. Csak a „Don Juan”-nal tért el ezen modortól. Händel, Gluck és sok más zeneköltő is Itáliában tanultak. Kivételt képez Bach. Ezért nem csoda, hogy az olaszos zenei modort az akkori német komponistáknál is feltaláljuk.

Wagner Richard két pesti hangversenye 1863 július havában. Reményi meglátogatja Wagnert Penzingben

Reményi éppen jókor érkezett baha, hogy részt vehessen Pestnek nagy művészi eseményén, Wagner Richárd két hangversenyében, melyeket Pesten, meghívásra, 1863 július végén rendezett. Wagner akkor a Bécs melletti Penzingben élt visszavonultan, teljesen zenés drámái alkotásának szentelve magát.

1842 óta, mikor a „Rienzi”-t először adták elő Drezdában (okt. 20-án), még pedig óriási sikerrel, s midőn Wagner ezen első operáját rövid időn belül követte ugyancsak Drezdában a „Bolygó Hollandi” (1843. jan. 2.), és a „Tannhäuser” (1845. okt. 19.) bemutatója, Wagner hírneve csakhamar egész Európában elterjedt. 1863-ban a zseniális reformátornak már Magyarországon is voltak lelkes hívei, akik közül csak Mosonyi Mihályt, és Ábrányi Kornélt, a Zenészeti Lapok vezető embereit említjük fel.

Természetes, hogy az utóbbi szaklap szívós propogandát fejtett ki Wagner, és műveinek érdekében, amire akkor még nagy szükség volt, az újszerű zenés drámának sok lévén még az ellensége. 1853. december 8-án adta elő a pesti Filharmoniai Társaság a „Tannhäuser” nyitányát először, azután a „Lobengrin” néhány részletével is megismerkedett a magyar közönség, sőt 1862. március 6-án magát a „Tannhäuser” dalműt is színpadra hozta Winter, a Pester Stadttheater élelmes igazgatója. Mindazonáltal, Wagner sajátos művészete még újságszámba ment, és a „Lobengrin” utáni drámák, nevezetesen a „Tristan és Isolde”, a „Nürnbergi mesterdalno-

kok” valamint a „Nibelung gyűrűje” a nagyközönség előtt teljesen ismeretlenek voltak. A magyar wagneristák, köztük Reményi is, felhasználták tehát a kedvező alkalmat, hogy Wagner buzamosan hazánk közelében időzött, arra, hogy hivatott részről, nevezetesen a Nemzeti Színház vezetősége részéről hivatalosan meghívják Wagnert, hogy Pesten saját vezetése alatt zenekari hangversenyeket rendezzen, kizárólag saját drámáinak zenéjéből. Az akció sikerrel járt. Wagner a meghívást elfogadta, amiben Mosonyinak és Reményinek kedvező információi működtek közre; lejött Pestre, és itt két nagyszabású hangversenyt rendezett a Nemzeti Színházban, amelynek tetemesen megerősített zenekarát ő személyesen vezette. E hangversenyek július 23-án és 28-án mentek végbe, és a magyar wagnerizmus történetében fontos fordulópontot képeznek.

A magyar wagnerizmus történetéről Haraszti Emil kitűnő művet írt „Wagner Richárd és Magyarország” címmel, mely a Magyar Tudományos Akadémia könyvkiadó vállalatának új évfolyamában (1914-1916) jelent meg, és az 1916-ik évi illetmény második kötetét képezte. E mű 2. és 3. fejezetében úgy a pesti két hangverseny, mint annak előzményei és fejleményei részletesen le vannak írva. Megemlíti Reményi szereplését is e mozgalomban. Minthogy azonban Haraszti műve jelen életrajz olvasóinak nem áll rendelkezésre, e szereplést röviden leírjuk, kiegészítvén Haraszti leírását a Zenészeti Lapok egyidejű adataival, és egybevetve Glasenapp Wagner-életrajzával, valamint Wagnernek önéletrajzával („Mein Leben”).

Reményi a maga lelkesült, exaltált módjával rendelkezésére bocsátotta magát a Wagner-ünnepség rendezőinek. Hiszen tudjuk hogy ő, főleg a Liszt környezetében, Weimarban töltött évben, rajongó híve lett a Wagnerral meginduló zenei és drámai reformműnek. Arra is emlékezünk, hogy 1853-ban Liszttel és a Murlokkal Baselban meglátogatta az akkor száműzött mestert. Azóta is saját működési körében részt vett a Wagner-propogandában, különösen a londoni időzés alatt. A többi közt átiratokat készített a Wagner-féle művek egyes részleteiből, begedűre és zongorára, és azokat hangversenyei műsorába felvette. Legtöbbször játszotta Elsa nászmenetét a Münsterbe („Lobengrin”), melyre nézve a Zenészeti Lapok 1864. évf. 4. száma megjegyzi: „E mű a legsikerültebben átdolgozott begedű-átiratok közé tartozik, mellyel Reményi mindenkor varázshatást fog eszközölni.”

Midőn Wagner Pestre érkezett, Reményi felhasználta az alkalmat, hogy tíz év előtti ismeretségét felújítsa, és azonnal elment hozzá, felajánlván neki közreműködését hangverse-

nyeiben. Wagner ezen művészi szolgálatkészéget nem fogadta el, kijelentvén, hogy barátait a közönség közt, és nem a zenekarban szeretné látni. Reményi a második hangversenyhez ismét felajánlotta közreműködését. Wagner ezt most szívesen elfogadta, és Reményi ott begedült Plotényivel együtt, a zenekari begedűsök utolsó sorában. A Zenészeti Lapok (III.54.) hozzáteszi: „Ilyenkor látszik, hogy ki hordja szívén a valódi művészetet.”

Wagnert megérkezésétől kezdve lelkesen, valódi magyar temperamentummal ünnepelték, mint egy új művészi eszme immár világhírű bajnokát. Ezen ünneplések mérve különösen az első hangverseny nagyszerű sikere után még fokozódott. A pesti közönség Wagner zenéjét azonnal megértette; hamarabb tehát, mint a legtöbb német városé. A Filharmonikus Társulat első hangversenye után a magyar wagneristák már szilárd phalanxá voltak tömörülve, és szívós propogandával készítették elő Wagner diadalát. Wagner volt tehát most a nap böse. A lapok, különösen a Zenészeti Lapok behatóan ismertették életét és működését. Még Coronini gróf, Magyarország katonai főparancsnoka is meghívta őt Budára, vendégül a Sándor-palotába (július 22-én), amely előtt a téren 7 katonai zenekar adott elő részleteket Wagner műveiből. Ugyanaznap este Wagner a híres császárfürdői bált látogatta meg Reményivel együtt, hol a fővárosi társaság színe-java, és egy sereg angol és francia volt jelen. Mulatság közben, mely nem tehetett valami harmónikus benyomást Wagnerre, mert egyszerre búzták és táncolták a keringőt és a csárdást, egy kereskedő, ki talán a zeneértő szerepében akart tetszelegni, odalépett Wagnerhez, és elkezdett neki hálálkodni. Mikor a nagy mester megkérdezte, vajon magyar-e, azt felelé, hogy születésre nézve igen, de a sok külföldi tartózkodás szinte elnémetesítette. Reményi ezután találó választ adott a muzsikafinak: „Ugyan kérem, hagyjon fel az ilyen beszéddel. Wagner úrnak éppen nem mond valami kedves dolgot, s aztán nem elég az ő hátán az az ötvenmillió német, minek akarná ön azok számát még csak eggyel is szaporítani?”

Az első hangverseny jelentőségét Reményi is méltatta hírlapilag, még pedig a „Hon” július 26-iki és 28-iki számában. A sajtó hangulatáról Wagnert Reményi tájékoztatta, ki Ábrányival együtt gyakran felkereste az „Angol királynő”-beli szállásán. A mester mindenről a legnagyobb meglepedéssel vett tudomást.

Közreadja: Rakos Miklós
(A sorozatot következő számunkban folytatjuk)